

De grenscorrectie van 1828

Locatiedeskundige Willem van der Breg

Alfred, zou jij een stukje lead kunnen schrijven voor dit artikel.

Door Alfred Bakker

Inleiding

In 1827 en 1828 waren landmeters in deze contreien om de provinciegrens tussen Noord- en Zuid-Holland en de gemeentegrens van Rijsaterwoude 'na te lopen' en correcties door te voeren. Over de provinciegrens - Leimuïden lag toen nog in Noord-Holland - waren de landmeters en de betrokken burgemeesters het snel eens. Langs de grens met Woubrugge stuitte men echter op een grillig grensverloop, waarvan de voorgestelde correctie tot gebiedsverlies van Rijsaterwoude zou leiden. Wethouder Van der Breggen van Rijsaterwoude wilde vanwege de belangen van zijn gemeente niet verder gaan dan een compromis.

Wie zou winnen?

We nemen u mee in een schouw langs de grens van Rijsaterwoude. Het startpunt ligt bij het pontje over de Oude Wetering.

Met de wijzers van de klok mee volgen we de Heiligegeestlaan, de Vriezenweg, de grenzen met Nieuwveen en Ter Aar, de Leidsevaart en eindigen bij de Vroonlandse brug.

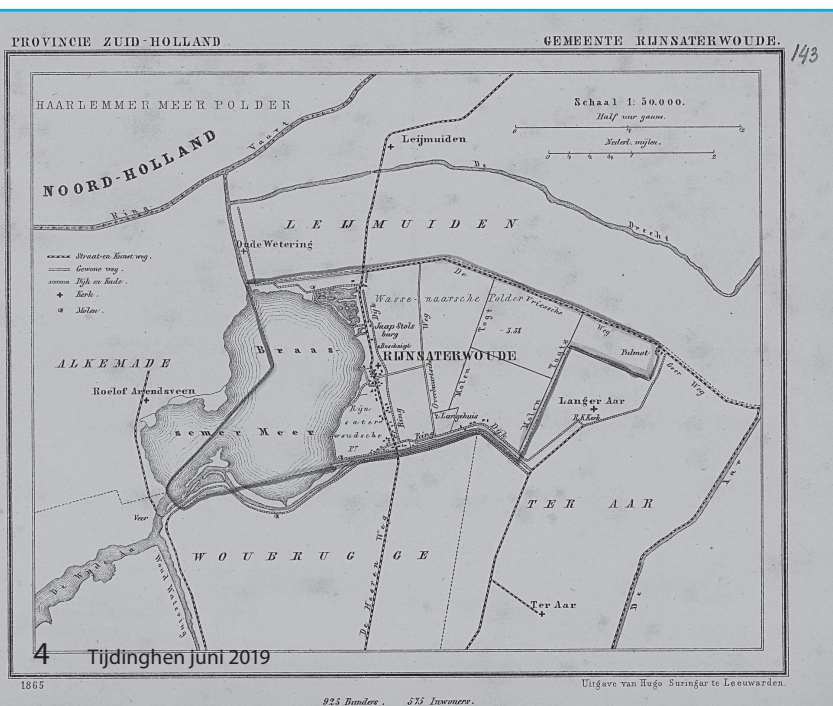
Provincie- en gemeentegrens

Holland was van oudsher één provincie, weliswaar onderscheiden in een noordelijk en zuidelijk deel: het Noorder- en het Zuiderkwartier, maar zonder een vastgelegde grens. Dat veranderde in de Franse tijd met de vorming van de departementen 'Zuiderzee' en 'Monden van de Maas'. In het Koninkrijk der Nederlanden werden de twee delen ook apart bestuurd.

De behoefte ontstond om de grens tussen de twee Hollandse delen exact vast te stellen om administratieve en kadastrale redenen. Pas later (in 1840) zouden de aparte provincies Noord- en Zuid-Holland gevormd worden. Daarbij kwam Leimuïden in Noord-Holland te liggen, om later (in 1865) naar Zuid-Holland over te gaan ter compensatie van het territoriumverlies van die provincie in de Haarlemmermeer.

Voor de vaststelling van de grens tussen Noord- en Zuid-Holland kwamen in juli 1827 de landmeters Jan Hendrik Kips en Cornelius Groll en de burgemeesters van vijf betrokken gemeenten bijeen in het raadhuis van Alkemade aan de Oude Wetering. Naast gastheer Pieter van Veen waren als burgemeesters betrokken: Joannes van Beusekom (Leimuïden en Kalslagen), Carel Piek (Rijsaterwoude) en Petrus van der Min (Nieuwveen).

Rijsaterwoude in de gemeente-atlas van J. Kuyper uit 1867.

in Rijnsaterwoude

gen krijgt zijn zin niet

Alkemade was weliswaar partij in de nadere vaststelling van de grens tussen Noord- en Zuid-Holland, maar over die grens kon nauwelijks discussie bestaan, die lag namelijk in het midden van de Oude Wetering. In het Haarlemmermeer liep de grens van de vuurbaak naar het eiland Abbenes.

Op het vasteland lag het echter anders. Daar liep de grens door allerlei obscure slootjes, volgens onverklaarbare bochtige trajecten of soms dwars door huizen, zoals dat van Willem Timmers aan de Oude Wetering. Niet overal stonden grenspalen om markante punten aan te geven, sommige waren verdwenen.

De verkenning van Kips en Groll in juli 1827

Na het overleg in het gemeentehuis van Alkemade lieten de twee landmeters en de burgemeesters Van Beusekom en Piek zich vanuit Oude Wetering met het veer van Jan Hogendorp overzetten naar Rijnsaterwoude. Daar kon het gezelschap op de kaart en in het veld zien dat de grens tussen Leimuider en Rijnsaterwoude door het huis van Willem Timmers aan de Oude Wetering liep.

De bewoner kan bij die gelegenheid verteld hebben dat er ooit een grenspaal aan de Achterdijk (nu Westerdijk) stond. De grens volgde via een 'scheijdsloot' in de Grote Heilige-Geestpolder een tracé naar de rooms-katholieke kerk aan de Herenweg. Allesbehalve logisch en natuurlijk. Voorgesteld werd om de grens te verleggen naar een tracé:

'van het punt in het midden van het vaarwater de Oude Wetering, tegen over de zuidzijde van

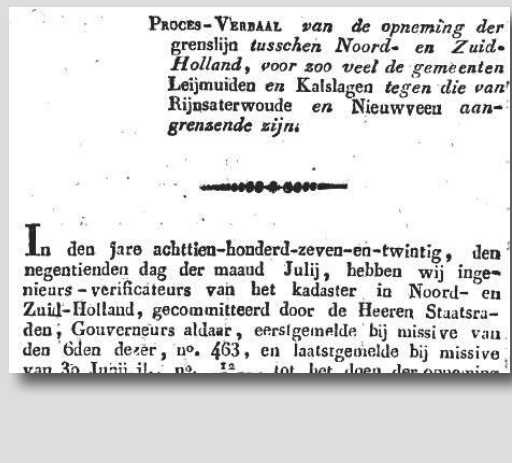
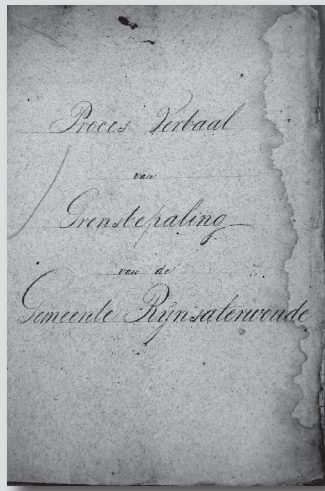
de Wijk gelegen bij de woning van Bastiaan Maaskant, latende het veerhuis en erf tot de gemeente van Rijnsaterwoude, oostwaarts op, langs de zuidzijde van gezegde Wijk; de heining van het erf van opgemelde woning tot in het midden van den ringdijk, vervolgens zuidwestwaarts over het midden van dien dijk: voorts oostwaarts midden door de Heiligen-Geestlaan.'

In de Wassenaarsche polder bleek de grens te lopen door de pastorie bij de St. Jan de Doperkerk aan de Herenweg, door twee sloten langs een weiland van de Erven Maaskant om via de Molentocht uit te komen in de bermsloot langs de zuidzijde van de Vriezenweg.

Voorbeeld van een kapwagen. Met zo'n wagen reisden de landmeters de streek door om grenzen vast te stellen.

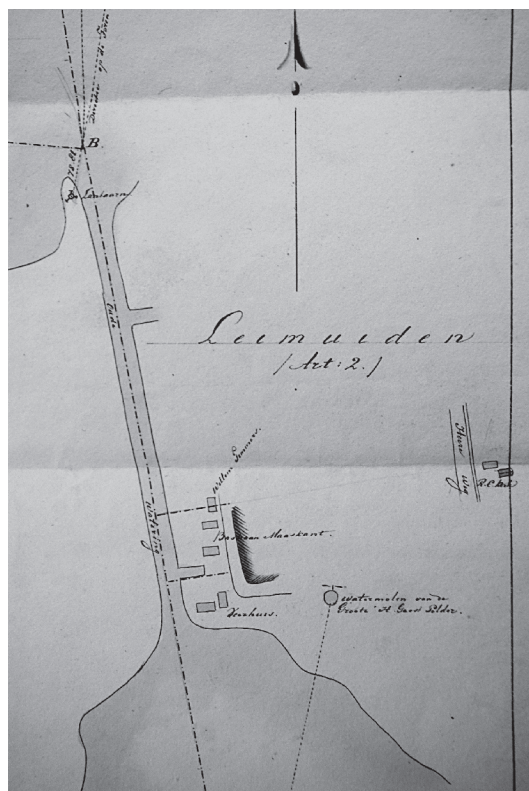
Foto van Rijk_Harmen_C_de_19 Haarlemmermeer.

Het Proces Verbaal Grens bepaling Rijnsaterwoude.

Een deel van de grens tussen de gemeenten Leimuiden en Kalslagen zou in het verlengde van de dijk tussen de Wassenaarsche en de Geerpolder gelegen moeten zijn, maar dat tracédeel en het 'drielandenpunt' van Leimuiden, Kalslagen

De oude en nieuwe provinciegrens in 1827 bij Bastiaan Maaskant.

en Rijnsaterwoude konden niet nauwkeurig aangewezen worden.

Ook hier waren Van Beusekom en Piek overtuigd 'van de onregelmatigheid en het onbestaanbare van deze grensscheiding'. Zij kwamen met Kips en Groll overeen om een meer regelmatige grens aan te wijzen 'over het midden van den Vriesschenweg tot de zamenkomst van de verlengde van het midden der kruin van den dijk tusschen de Wassenaarsche en Geerpolders gelegen.' Het verdere grensverloop van de provincies tussen Kalslagen en Nieuwveen laten we voor wat het is.

De vijf burgemeesters waren het over de correcties snel eens. Ze waren logisch en praktisch. Het ondertekende proces-verbaal verscheen een half jaar later als Koninklijk Besluit in het Staatsblad van 16 januari 1828. Wat ook meespeelde in de snelle besluitvorming, was dat de heren elkaar al heel lang kenden. Wie enigszins bekend is met de bestuurlijke geschiedenis van de dorpen, zal de continuïteit in de namen opvallen. Bijna allen waren al in de Franse tijd 'maire' (burgemeester) geweest en daarna schout.

De gemeentegrens van Rijnsaterwoude

In februari 1828 was Kips weer in het veld. Het was nu een louter Zuid-Hollandse aangelegenheid, dus Groll hoefde er niet bij te zijn. Het doel was nu om de gehele grens van Rijnsaterwoude exact vast te leggen en waar nodig te corrigeren. De achtergronden waren niet alleen administratief en kadastraal, maar ook fiscaal van aard.

Volgens de voorschriften moest daarom de controleur der belastingen, samen met de burgemeester, de landmeter vergezellen. In Rijnsaterwoude was de controleur der belastingen of gemeenteontvanger Dirk van Schravendijk. Hij was in 1825 als koster en schoolmeester gestopt 'om zich geheel toe te leggen op zijn werk als ontvanger'. Burgemeester Carel Piek (1776-1827) van Rijnsaterwoude, die aanwezig was geweest bij het vaststellen van de grens tussen Noord- en Zuid-Holland, was overleden op 21 september 1827. Zijn plaats werd nu ingenomen door Willem van der Breggen, de Eerste Assessor (wethouder) van Rijnsaterwoude.

De 78-jarige Van der Breggen kon bogen op een halve eeuw ervaring in gemeente- en polderbesturen, was een gewiekst zakenman, grootgrondbezitter en woonde in Rijnsaterwoude aan de Herenweg dicht bij de grens met Leimuiden. Hij had onnoemelijk meer kennis van de locatie dan Piek, die in Oudshoorn was blijven wonen. Aan weerszijden van de grens bezat Van der Breggen bijna een vierkante kilometer grond. De aanwezigheid van gemeenteontvanger Van Schravendijk was overbodig bij het 'nalopen' van de grens. De kersverse burgemeester W. L. van Kalkoven, ook uit Oudshoorn afkomstig, had weinig toegevoegde waarde. Van der Breggen kon het in zijn eentje af.

Op de ochtend van 5 februari 1828 troffen landmeter Kips, de Leimuidense burgemeester Van Beusekom (1788-1866) en Van der Breggen elkaar bij de aanlegplaats van het pontje over de Oude Wetering. De zuidoever van het ponthaventje, de 'wijk', was in juli 1827 als nieuwe grens tussen Leimuiden en Rijnsaterwoude overeengekomen. Hier, in de Grote Heilige-Geestpolder, kon Van der Breggen het alleen maar eens zijn met de grenscorrectie die per Koninklijk Besluit was vastgesteld.

De landmeter en de twee bestuurders reden waarschijnlijk in een kapwagen getrokken door een paard over de Heiligegeestlaan naar de Herenweg. We weten dat Van der Breggen over dat statussymbool van rijke boeren beschikte dankzij de beschrijving van zijn boedel na zijn dood in 1833.

Op de kruising konden ze rechts aan de Herenweg Van der Breggens boerderij met schuren en hooibergen achter zijn volière zien.

Na de met puin en grind verharde Herenweg passeerden ze de brug over de ringsloot van de Wassenaarsche polder en daalden ze af in de polder over de Vriezenweg. Voor Willem was het een thuiswedstrijd. Zowel de Herenweg als de Vriezenweg, een koolaspad, waren zijn eigendom, net zoals het land aan weerszijden in de polder, waarvan hij bovendien dijkgraaf was. Het ging richting de grens met Nieuwveen. Daar kwam het gezelschap aan bij de boerderij van Frans van der Breggen, de zoon van Willems overleden broer Jan

(1767-1823). Van der Breggens enige zoon was in 1806 overleden, waarna hij Frans, ook bouwman of landbouwer, tot erfgenaam had benoemd.

Opschrift op de dakgoot van een huis in Pulmot.

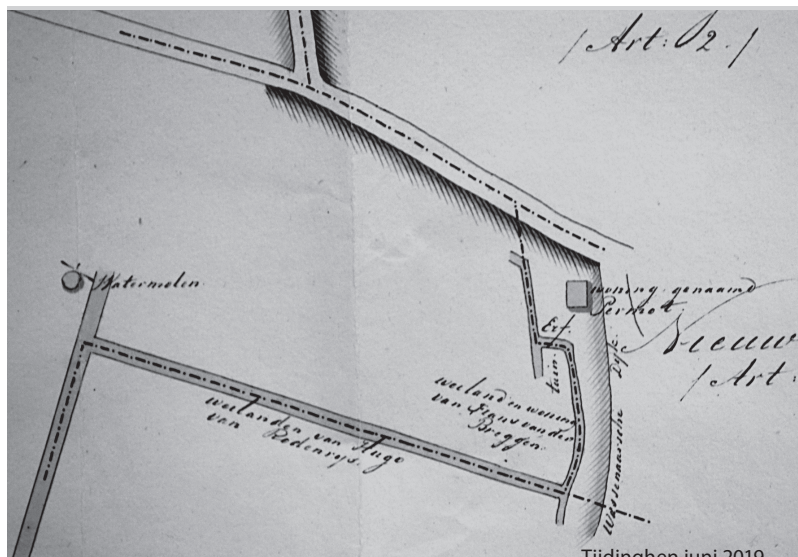
Kips kon het verloop van de grens bij Frans' boerderij uit de eerste hand vernemen en schriftelijk vastleggen, en ook de naam van het nabijgelegen huis. Hij noteerde op de schets 'Permot'. In het proces-verbaal schreef Kips de naam echter consequent als 'Pernot':

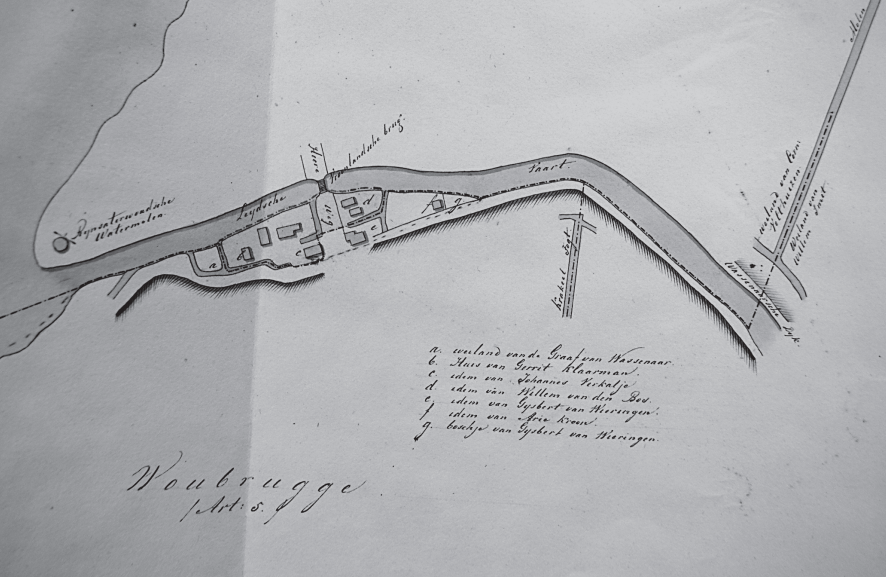
'midden over den Vrieschen Weg, tot in de rigting van een sloot, ter regterzijde houdende het weiland onder Rijnsaterwoude en de woning genaamd Pernot onder Nieuwveen, beide behorende aan Frans van der Breggen.'

Op kaarten kort na Kips' bezoek staat de juiste naam 'Pulmot'. De landmeter had Frans van der Breggen niet goed verstaan.

Bij 'Pernot' namen Kips en Van der Breggen afscheid van Joannes van Beusekom. In zijn plaats kwam Petrus van der Min, die al jaren schout van Nieuwveen was geweest en sinds 1825 burgemeester van die gemeente. Langs de grens met Ter Aar werden Kips en Van der Breggen vergezeld

Veldwerkje bij 'de woning genaamd Permot' van 5 februari 1828.

Veldwerkje bij de Vroonlandse brug van 5 februari 1828.

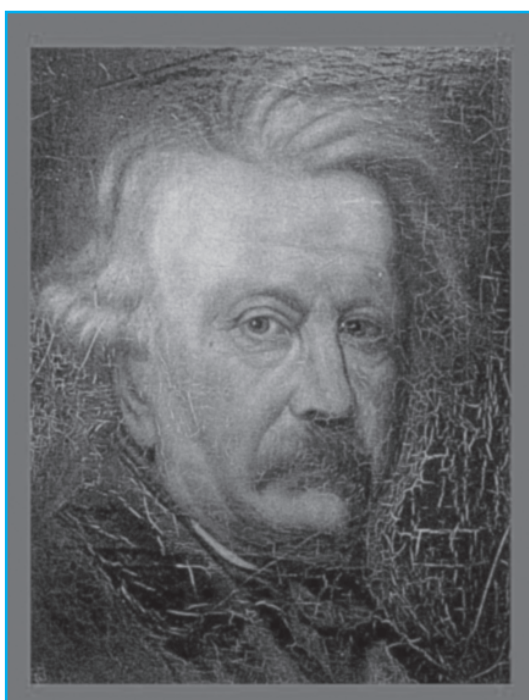
door burgemeester Caspar Gerard Born (1765-1840).

Noch de relatief korte grens met Nieuwveen, noch de grens met Ter Aar was voor verbetering vatbaar. In de Wassenaarsche polder was en bleef de Langeraarse tocht een logische en 'natuurlijke' grens.

De grens tussen Rijnsaterwoude en Woubrugge

Waar de Langeraarse tocht uitkwam bij de Leidsevaart, maakte de grens met Ter Aar een knik. Hij liep langs de zuidoever van de Leidsevaart door tot de Krakeeltocht in de Vierambachtspolder, waarvan de naam verwijst naar gekrakeel (gekibbel) in de middeleeuwen.

Bij die watergang begon de grens met Woubrugge en voegde burgemeester Kempenaar zich bij Kips en Van der

Portret van Burgemeester Cornelis Kempenaar, beschikbaar gesteld door Jaap Haasbroek (O.C. van Hemessen).

Breggen. Cornelis Kempenaar (1775-1851) en Willem van der Breggen kenden elkaar al uit de Franse tijd.

De grens met Woubrugge zette zich logisch voort langs de zuidoever van de Leidsevaart. In de bebouwde kom bij de Vroonlandse brug werd het echter ingewikkeld. Zonder in details te treden, bleek hier dat Rijnsaterwoude een deel van de Woudse dijk besloeg. Daardoor behoorde tussen de dijk en de Leidsevaart een deel van het buitendijkse land, met acht opstallen, tot Rijnsaterwoude.

Landmeter Kips vond het grensverloop ingewikkeld en stelde, onderbouwd met kadastrale voorschriften, een grens langs de zuidoever van de Leidse vaart voor. Burgemeester Kempenaar kon zich er in vinden. Willem van der Breggen protesteerde. Hij vond de voorgestelde grenscorrectie niet in het belang van Rijnsaterwoude en wilde niet verder gaan dan een grens op de kruin van de Woudsedijk, de ringdijk van de Vierambachtspolder:

'hij vermeent derhalve te moeten voorstellen ook aldaar de Grensscheiding langs den zuidelijken kant der Leijdsche Vaart te doen strekken - De Heer Eerste Assessor van Rhijnsaterwoude heeft zich tegen deze voorgestelde grenslijn verklaard, en te kennen gegeven dat het van zeer veel belang is dat het uitspringend gedeelte bij de Vroonlandsche brug aan zijne Gemeente blijft en derhalve zich met deze voorgestelde Grenslijn niet kon vereenigen, maar is van oordeel voor zijne Gemeente te moeten voordragen, de Kruin der Ringdijk.

Den Landmeter Delimitateur laatstgemelde grenslijn niet minder onregelmatig voorkomende dan de thans bestaande vermeent te moeten adviseren tot aanneming van de door hem aangewezenen Grenslijn ingevolge bovenaangehaalde Artikelen van de wetten op het Kadaster; waardoor het uitspringende gedeelte van Rijnsaterwoude tot Woubrugge zoude overgaan.'

Beide heren blijven bij hun standpunt

Waarom hechtte Van der Breggen er 'zeer veel belang' aan dat het uitspringend deel bij Rijnsaterwoude bleef? Wilde hij geen grondgebied verliezen? Bij Bastiaan Maaskant was dat in 1827 wel gebeurd. Willems voorstel (kruin van de Woudsedijk)

leidde per saldo tot meer grondgebied voor Rijnsaterwoude.

Ging het om verlies van percelen en opstallen en de daaruit volgende vermindering van belastingopbrengst voor de gemeente?

Of waren er persoonlijke belangen en/of emoties in het spel? Wilde Van der Breggen voorkomen dat het perceel van Johannes Verkolje, die samen met hem diverse bestuursfuncties had vervuld, naar Woubrugge zou overgaan? Uiteindelijk, in 1846, bleek dat het om financiën ging. Het verlies aan belastingopbrengsten en gemeentelijke lasten werd toen becijferd op f 9,- per jaar.

Kips legde zijn bevindingen van de grensscheidingen vast op een 'figuratieve schets'. De grenscorrectie tussen Leimuider en Rijnsaterwoude was daarop al verwerkt. Op de Wouwse exclave bij de Vroonlandse brug ging hij uitgebreid in met benamingen van de betrokken percelen en huizen:

- a. Weiland van de Graaf van Wassenaar
- b. Huis van Gerrit Klaarman
- c. idem van Johannes Verkolje
- d. idem van Willem van den Bos
- e. idem van Gijsbert van Wieringen
- f. idem van Arie Kroon
- g. boschje van Gijsbert van Wieringen

Buiten de onderste kaderlijn van de schets schreef Kips een nota bene, waarin hij voorstelde 'om het gedeelte in 't geel afgezet, van Rhijsaterwoude tot Woubrugge over te brengen'.

Onder het proces-verbaal stond wel de kwalificatie 'de Eerste Assessor van Rijnsaterwoude', maar ontbrak (veelbetekenend) Van der Breggens naam. Zijn naam stond wel onder de processen-verbaal van de grensscheidingen met de andere gemeenten.

Landmeter J.H. Kips kreeg zijn zin. Op de kadastrale verzamelkaart van Rijnsaterwoude die hij in 1829 maakte samen met zijn collega J.W. van der Noordaa, liep de grens tussen Rijnsaterwoude en Woubrugge langs de zuidoever van de Leidsevaart. Burgemeester W.L. Kalkoven berustte erin. Zijn naam prijkte ook op de kadastrale kaart.

Bronnen

- Hans Kinkel (2018), Drie burgemeesters Van Schravendijk uit Rijnsaterwoude. Tijdinghen 2018-2
- Jan Lunenburg (1984), Uit de geschiedenis van de polders van Leimuider en Rijnsaterwoude deel 1
- De Klapwaker, 3e jaargang nr. 3, pp. 2-15
- Nationaal Archief 3.08.06 / 5143-1547
- Nationaal Archief 4.KADOR-G Minuutplannen en Verzamelplannen van het Kadaster Zuid-Holland, District 's-Gravenhage
- P. van Rijn & P. Vink (1979), De Wassenaarsche Polder
- M. D. Roest (2007), Leimuider & Vriezeloop. Prosopografisch bestand.
- Timmers, J. (2018), Email 2 september 2018
- Gerardus Jacobus van der Top (1960), Amalgamatie van gemeenten
- Hans van der Wereld (1984), Een grensgeschiedenis tussen Woubrugge en Rijnsaterwoude. Jacobsbladder 1984-2, pp. 3-6

Replica van de grenspaal Rijnsaterwoude-Woubrugge die in de tuin van Luuc Verbeek- Luuc van Beek staat. [Vraag ik nog na.](#)

